

Kinga Skowron

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0003-4667-058X

DOI: 10.15584/978-83-8277-176-3_8

POKONAĆ SMOKA I ZDOBYĆ SIXCALIBUR - OBRAZ MĘSKOŚCI W WYBRANYCH TEKSTACH PIOSENEK POWERMETALOWYCH (NA PODSTAWIE KONWENCJI CHARAKTERYSTYCZNEJ DLA PODGATUNKU HEROIC FANTASY)

Pojęcie męstwa, utożsamiane z odwagą bądź walecznością, stanowiło jedną z najbardziej pożądaných ludzkich cech już od starożytności. Antyczne społeczeństwo postrzegało je jako jedną z cnót, którą powinni odznaczać się mężczyźni. Jak zauważa Adam Machowski, pochwała męstwa wiązała się przede wszystkim z krzewieniem idei patriotyzmu wśród obywateli greckich *polis*, aby zawsze byli gotowi do walki w obronie swojej ojczyzny (Machowski 2015: 101). Militaryny charakter „męskości” wskazywał również Platon, który podkreślał, że jest to cecha jednej z grup społecznych niezbędnej do stworzenia idealnego państwa – wojowników. Ich siła miała tkwić w przetrwaniu wszelkich lęków, powinni obawiać się jedynie niesubordynacji wobec prawa (Platon 2003: 128). Grecki filozof postrzegał męstwo jako jedną z czterech cech, jakie powinno posiadać społeczeństwo zamieszkujące idealne państwo, wśród których wyróżniał także mądrość, opanowanie oraz sprawiedliwość (tamże: 126). Z kolei jego następcą Arystoteles wskazywał cnotę męstwa jako złoty środek między bojaźliwością i odwagą. Zakładał, że człowiek mężny powinien obawiać się określonych sytuacji, takich jak śmierć czy zniesławienie, związanych z utratą honoru, lecz jednocześnie odważnie znosić przeciwności losu, na które nie ma wpływu (Arystoteles 1956: 96–97). Dowodem uniwersalizmu oraz ponadczasowości opisywanej cnoty jest to, iż stanowiła ona przedmiot filozoficznych rozważań kolejnych filozofów, m.in. Tomasa z Akwinu, Friedricha Nietzschego czy Henryka Elzenberga¹.

¹ Współcześnie pojęcie męstwa nie jest atrybutem przypisywanym jedynie do jednej płci. Jest to związane ze społecznymi przekształceniami pojęcia męskości, które nastąpiło w II połowie XX w. Jak zauważa Przemysław Górecki, uprzywilejowanie kobiet wiązało się z wprowadzeniem nowego porządku społecznego, przez co granice między pojęciem „kobiecości” a „męskości” rozmyły się: „Co należy rozumieć pod pojęciami »męskość«, »kobiecość«? Choć odsyłają one do spetryfikowanych kategorii i zestawu jakości (męskość jako pewien projekt etyczny – etos mężczyzny jako aktywnego podmiotu, osoby honorowej, walecznej i dzielnej, kobiecość jako kategoria estetyczna

Utrwalenie w wyobraźni społecznej obrazu męstwa jako jednej z cnót zazwyczaj przypisywanej mężczyznom dokonało się również na płaszczyźnie literackiej. Za przykład mogą posłużyć mitologie. Przykładowo mitologia grecka obfitowała w postacie męźnych herosów, którzy przeciwstawiali się okrucieństwu bogów wobec ludzi i walecznie dążyli do sprawiedliwości, zdając sobie sprawę z czekających ich konsekwencji. Wchodzili oni w rolę obrońców ludzkości, bohaterów walczących w obronie słabszych. Jak zauważa Jan Parandowski, zazwyczaj byli to mężczyźni obdarzeni nadludzkimi mocami dzięki temu, że ich ojcem był bóg, a matką śmiertelna kobieta (Parandowski 1992: 166). Postacie odważnych, bohaterskich mężczyzn można odnaleźć także w *Iliadzie* i *Odysei* Homera. Jak zauważa Katarzyna Kostecka, również w tym przypadku herosi posiadają nadludzkie moce, takie jak ogromna siła i potęga, a także niezwykła inteligencja oraz spryt, co pozwala im pokonywać wszelkie potwory, które spotykają na swojej drodze (Kostecka 2022: 12). Motyw męstwa występuje także w literaturze średniowiecznej². Męstwo było również obrazowane jako jeden z przymiotów bohaterów wybranych baśni. W takich utworach, jak *Woda życia*, *Szklana góra* czy *Śpiąca królewna* autorstwa Wilhelma Karla Grimma i Jacoba Ludwiga Karla Grimma, pojawiają się bohaterowie w postaci odważnych mężczyzn, którzy mimo braku nadzwyczajnych mocy, przypisywanej mitologicznym herosom, wykazują się ogromną odwagą i podejmują ryzyko w imię wyższych idei, takich jak: ocalenie życia ojca, uratowanie uwięzionej księżniczki czy zdjęcie klątwy ciążyącej na królestwie, a dzięki uporowi, niezłomności oraz sile ducha udaje im się osiągnąć zamierzony cel. Ewa Serafin na przykładzie *Szklanej góry* zwraca uwagę na to, iż mężczyzna jest przedstawiony jako nieustraszony zdobywca: „Jest odważny, odporny na ból, pomysłowy – zdobywa rysie pazury, które przymocowuje do rąk i nóg, czepia się szponów sokoła, by dostać się do zamku” (Serafin 2019: 507).

Współczesna kultura popularna, w szczególności kino, również nierzadko przedstawia bohaterów, którym można przypisać „męstwo”. Odbiorcy stale odbierają ten motyw jako coś interesującego, co świadczy o jego ponadczasowości. Dowodem na to są adaptacje filmowe opracowane na podstawie komiksów traktujących o współczesnych herosach zwanych superbohaterami. Głównymi bohaterami filmów o tej tematyce są postacie obdarzone nadludzkimi mocami, które stają się obrońcami ludzkości i chronią ich przed złem. Krzysztof Czyżak zauważa, że kino superbohaterskie stale się rozwija, czego dowodem jest nie tylko mnogość kolejnych produkcji, ale również form wyrazu. Badacz wskazuje na

– wizerunek kobiety jako biernego przedmiotu, istoty pięknej, próżnej, wystawionej na widok i przyjemność męskiego oka), to kategorie te znajdują się daleko od rzeczywistości i realnych przejawów tego, czym jest męskość i kobiecość” (Górecki 2017: 112–113).

² Taki motyw występuje m.in. w *Pieśni o Rolandzie* (1932).

interesujący zabieg studia Marvel, które zastosowało metanarrację, przedstawiając wzajemne relacje między poszczególnymi filmami ich autorstwa (Czyżak 2021: 339–340). W ten sposób odbiorcy, poprzez oglądanie kolejnych filmów wyprodukowanych przez to studio, mają możliwość poznawania nie jednego spójnego uniwersum, w którym rozgrywają się wydarzenia, lecz także wszelkich różnorodnych wariacji świata przedstawionego, ukazywanego w wymiarach równoległych, do których trafiają bohaterowie. Zastosowanie zabiegu metanarracji jest dowodem ogromnego potencjału tkwiącego w komiksach o superbohaterach. Ponadto możliwość łączenia motywu męstwa z konwencją *science fiction* stanowi kolejny dowód jego uniwersalności.

Męstwo jest również cechą charakterystyczną dla bohaterów gier komputerowych. Zazwyczaj są to postacie muskularnych mężczyzn, którzy po udoskonaleniu swoich umiejętności, takich jak siła czy zręczność, oraz zdobyciu odpowiedniego ekwipunku: zbroi, broni bądź opanowaniu magicznych zaklęć z łatwością pokonują wrogów i – podobnie jak superbohaterowie – wykorzystują swoje zdolności, aby chronić bezbronnych ludzi. Świat przedstawiony nierzadko jest ukazywany z perspektywy mężczyzny – zadaniem gracza jest uczynienie sobie uniwersum podległym poprzez pokonywanie potworów oraz wypełnianie poszczególnych misji. Zatem wyjątkowo mocno eksponowana jest agresja, a także rozwiązywanie konfliktów za pomocą przemocy, co zostało utrwalone w kulturze jako zachowania typowo „męskie”. Piotr Prósiniowski i Joanna Ranachowska zauważają, że często kobieta w grach komputerowych pełni rolę podobną do baśniowej księżniczki uwięzionej w wieży. Badacze zauważają, iż w wybranych tytułach gier kobiety są niemal nieobecne w głównej fabule – stanowią jedynie pretekst do ukazania męskiego męstwa jako ofiary działań antagonistów, na których główni bohaterowie pragną dokonać zemsty. Często zostają również obsadzone w rolach stereotypowych, które pokonują przeciwników niekoniecznie dzięki sile i odwadze, lecz umiejętności uwodzenia płci przeciwnej (Prósiniowski, Ranachowska 2014: 205–206). Należy podkreślić, że współczesna kultura bardzo często dosadnie podkreśla, że znane ze starożytności pojęcie męstwa nie powinno być przypisywane jedynie do określonej płci. Coraz więcej filmowych adaptacji komiksów przedstawia superbohaterki, filmy animowane przekształcają baśniowe konwencje, ukazując kobiety jako odważne oraz niezależne, a gracze mają możliwość wcielenia się w takie postacie, jak tytułowa bohaterka serii *Lara Croft* czy łowczyni Aloy z gry *Horizon: Zero Dawn*.

Warto zwrócić uwagę na podgatunek *fantasy* poświęcony motywowi herosa (tzw. *heroic fantasy*). Literatura *fantasy* stanowi jeden z najistotniejszych współczesnych gatunków literackich, który miał ogromny wpływ na współczesną kulturę popularną. W obrębie samego gatunku występują także liczne zróżnicowania. Adam Niewiadomski wymienia trzy podstawowe rodzaje: *sword and sorcery* (podgatunek odwołujący się do mitów i baśni, a szczególnie legend arturiańskich)

oraz *science fantasy* (łączy elementy fantastyki oraz science fiction) oraz, wspomniane już uprzednio, *heroic fantasy* (Niewiadomski 1984: 4). W innej swojej publikacji badacz definiuje *heroic fantasy* jako opowieści o bohaterach posiadających ogromną siłę fizyczną, nierzadko obdarzonych niezwykłymi mocami lub wyposażonych w magiczne przedmioty, którzy walczą ze swoimi przeciwnikami (Niewiadomski i Smuszkiewicz 1990: 289). Wśród innych cech charakterystycznych tego podgatunku badacze wskazują na obecność motywów pochodzących ze średniowiecznej konwencji epiki i romansu, a także gloryfikację brutalnej siły oraz dominacji nad wrogiem (Trębicki 2007: 22–23). Bardzo często fantastyczny świat jest jedynie pretekstem do ukazania głównego bohatera, który przeżywa epickie przygody ukazujące jego waleczność i męstwo (Stasiewicz 2016: 67). Warto dodać, że podgatunek ten posiada również cechy charakterystyczne dla całego gatunku, takie jak: wyraźny podział na dobro, które reprezentuje główny bohater, a także zło, czy też wprowadzenie motywu wybrańca. Najślynniejszym bohaterem literackim reprezentującym *heroic fantasy* jest Conan Barbarzyńca – protagonista opowiadań autorstwa Roberta E. Howarda. Według klasycznej konwencji *heroic fantasy* głównym bohaterem jest mężczyzna, gdyż wszystkie cechy herosa odpowiadają stereotypowemu obrazowi tej płci w kulturze. Wśród cech osobowości traktowanych jako „męskie” Prósiniowski i Ranachowska wskazują m.in. pewność siebie, zaradność, odwagę, siłę fizyczną, agresję czy skłonności przywódcze (Prósiniowski, Ranachowska 2014: 199). Nawet w sferze społecznej jego celem jest nieustanna walka w imię wyznawanych wartości przypisywana herosom: „»prawdziwie męski« mężczyzna będzie wykorzystywał każdą sposobność do walki o honor, godność i chwałę w sferze publicznej” (Bourdieu 2004: 65). Podgatunek *heroic fantasy* wywarł ogromny wpływ na tzw. papierowe RPG, a następnie gry komputerowe reprezentujące ten sam gatunek. Możliwość wcielenia się w postać męznego wybrańca o niezwykłych umiejętnościach, które można udoskonalać w czasie rozgrywki, przeżywania niesamowitych przygód oraz podejmowania walki ze złem zyskała duże zainteresowanie wśród społeczności graczy, o czym świadczy niesłabnąca popularność takich tytułów jak seria *Skyrim* bądź *Baldur's Gate*.

Interesującym zjawiskiem w kulturze jest wykrystalizowanie się podgatunku metalu zwanego *power metal*, gdyż w tekstach piosenek zespołów wykonujących ten rodzaj muzyki można dostrzec czytelne inspiracje podgatunkiem *heroic fantasy* eksponującym motyw męstwa poprzez wzorowanie się na mitach, baśniach czy legendach. Muzyka metalowa to gatunek, którego wykonawcy używają wzmocnionych instrumentów, takich jak gitary elektryczne, perkusja czy gitara basowa. Do innych cech charakterystycznych *heavy metalu* należą: wyrazisty rytm, widowiskowe koncerty oraz energetyczny, agresywny sposób wykonywania muzyki, a także śpiewu (Hadżajlić 2018: 129). Jak wskazuje Deena Weinstein, gatunek ten w pełni ukształtował się w latach 1976–1979, natomiast

po 1983 r. zaczęły krystalizować się poszczególne podgatunki, w tym *power metal* (Weinstein 2000: 14). Przywołane przez Krzysztofa Skórskiego spostrzeżenia badaczy muzyki metalowej pozwalają scharakteryzować *power metal* jako niezwykle melodyjną i energiczną odmianę metalu, nierzadko wzbogaconą o instrumenty elektroniczne. Wokaliści za pomocą głosów o wysokim tonie wykonują piosenki, których teksty odnoszą się do mitologii bądź fantastyki, często odwołując się do motywu walki o swoje ideały (Skórski 2020: 288–289). Warto zaznaczyć, iż pierwsze zespoły *powermetalowe* wywarły duży wpływ na subkulturę fanów metalu (tzw. *metalheads*). William Phillips i Brian Cogan zauważają, iż fani metalu stworzyli pewną hermetyczną społeczność traktującą muzykę metalową jako sposób na wyrażenie swojej osobowości oraz autentyczności (Phillips, Cogan 2009: 5). Wszelkie te działania mające na celu walkę o swoje ideały oraz głośne wyrażanie swoich przekonań nierozłącznie wiążą się z cechą męstwa. Z pozytywnym odbiorem spotkały się piosenki zespołu *Manowar* opisujące *metalheads* jako wojowników, którzy walczą poprzez przynależność do tej subkultury, domagając się prawdy i wyrażając swój bunt wobec narzucanych im autorytetów. Gabriela Stašová, Miroslav Vrzal oraz Jana Nenadalová zauważają, iż badacze muzyki metalowej przypisują jej typowo męskie atrybuty, opisując subkulturę jako „hipermęską”, a samą muzykę postrzegając jako manifestację męskiej siły. Zwracają także uwagę na przyjmowanie przez jej członków tożsamości wojowników, których przeznaczeniem jest walka za metal (Stašová, Vrzal, Nenadalová 2022: 102). W swoim artykule Stašová, Vrzal oraz Nenadalová przytaczają dane, z których wynika, iż udział kobiet, zarówno w wykonywaniu muzyki metalowej, jak i jej słuchaniu, jest nieporównywalnie mniejszy niż mężczyźni, same zaś kobiety, które przynależą do tej subkultury, nierzadko doświadczają uprzedzeń ze względu na swoją płeć, co może wynikać z tego, iż grupa ta jest zdominowana przez tradycyjne pojęcie męskości pojmowanej zarówno jako aspekt estetyczny – wyrażony w ubiorze muzyków oraz fanów metalu, jak również muzyczny ze względu na skojarzenie z „męską” agresją³.

Obecność elementów pochodzących z literatury w dziele kultury, jakim jest piosenka, obrazuje zjawisko zwane intertekstualnością – zależnością zachodzącą między dwoma odrębnymi tekstami. Jest to pojęcie, które szerzej opisał Gerald Genette. Postrzegając on intertekstualność jako jeden z typów relacji transtekstualnych, czyli łączących się w oczywisty bądź ukryty sposób z innymi tekstami. Opisuje ją następująco: „Ze swej strony typ ten definiuję [...] jako relację współobecności zachodzącą między dwoma bądź wieloma tekstami, to znaczy ejdetycznie, i najczęściej jako rzeczywistą obecność jednego tekstu w drugim” (Genette 1992: 108).

³ Dane na ten temat można odnaleźć w przytoczonym artykule. Autorzy przedstawiają w nim również wyniki własnych badań odnośnie postrzegania kobiet należących do subkultury *metalheads* przez mężczyzn, którzy również należą do tej grupy (zob. Stašová, Vrzal, Nenadalová 2022).

Badacz wymienia także wybrane rodzaje zdefiniowanego przez niego typu: cytat, aluzję oraz plagiat (tamże: 108). Na szeroki zakres pojęcia zwraca uwagę także Michał Głowiński, który wzbogaca rodzaje wymienione przez Genette'a o wszelkie odniesienia do innych tekstów zawarte w płaszczyźnie stylistyczno-formalnej tekstu (np. w postaci hybryd gatunkowych) bądź w elementach literackiego świata przedstawionego (Głowiński 1992: 99). Z kolei Janusz Sławiński zwraca uwagę na to, że każdy tekst jest usytuowany w określonej sferze odniesień do innych tekstów i na tej płaszczyźnie wchodzi z nimi w dialog. Podkreśla również, że pojęcie intertekstualności nie dotyczy jedynie relacji między tekstami literackimi, lecz także wszelkimi innymi tekstami kultury, które mogą reprezentować zupełnie inne systemy znakowe niezwiązane z obszarem literatury (Sławiński 1988: 201). Niniejszy artykuł przedstawia relację intertekstualną między tekstem kultury łączącym w sobie kod muzyczny oraz słowny a tekstem literackim. Można ją zaobserwować w tekstach piosenek *powermetalowych*. Ich twórcy wykorzystują nawiązania do konwencji wypracowanej przez podgatunek literacki *heroic fantasy*, wprowadzając charakterystyczne dla niego elementy oraz motywy, takie jak męstwo. Podążając za koncepcją Wernera Wolfa przytoczoną przez Magdalenę Wasilewską-Chmurę, w tym przypadku występuje relacja intertekstualna, polegająca na obecności aluzji literackich w warstwie tekstowej (cyt. za: Wasilewska-Chmura 2011: 65).

W artykule poddam analizie motyw męstwa w tekstach piosenek *powermetalowych* w kontekście występujących w nich elementów charakterystycznych dla podgatunku fantastyki zwanego *heroic fantasy*. Jego celem jest wskazanie cech wspólnych między wspomnianym podgatunkiem literackim a tekstami piosenek metalowych. Na wybranych przykładach zobrazuję, w jaki sposób twórcy tekstów wykorzystują elementy *heroic fantasy*, aby przedstawić odbiorcom obraz stereotypowego męskiego mężczyzny.

Jednym z zespołów, który sięga do konwencji charakterystycznej dla *heroic fantasy* i wprowadza motyw męstwa, jest włoski zespół Rhapsody. Tekst piosenki pt. *Warrior of Ice* opowiada o tytułowym wojowniku świętego lodu, który wyrusza na wyprawę, aby pokonać demony z otchłani Piekła. Osobą mówiącą w tekście jest sam bohater, który podróżuje przez fikcyjne królestwo Algalordu. W piosence czytelny jest również podział na dobro i zło, a także motyw wybrańca – wojownik jest władcą królestwa, który w chwili zagrożenia staje się jego obrońcą, pragnąc przywrócić utraconą harmonię. Bezpośrednio, pewny swojego zwycięstwa, zwraca się do swoich wrogów: „Zatrzymam wasze szaleństwo, wasze łaknienie krwi, aby przynieść im pokój tam, gdzie musi królować miłość”⁴ (Rhapsody of fire...). Bohater posiada również atrybuty charakterystyczne dla

⁴ “I’ll stop your madness Your thirst for blood To bring the peace Where love must reign” (tłumaczenie własne).

rycerza: dzierży miecz i podróżuje na rumaku. Jest nieustraszony: nie obawia się nawet śmierci, jaką może ponieść w imię wyznawanych ideałów. Warto zwrócić uwagę na to, iż niektóre partie tekstu wykonywane są przez chór, który, podobnie jak w tragedii greckiej, komentuje akcję, mobilizując wojownika do walki. Wskazują również na to, że nagrodą będzie dla niego wiecznie żywa legenda o jego niezwykłych czynach, która nie zginie, przekazywana z pokolenia na pokolenie. Tekst piosenki nosi również znamiona poezji tyrtejskiej, gdyż bohater wzywa do walki również innych władców, którzy zostali zagrożeni przez demony, głosząc pochwałę odwagi oraz solidarności: „Razem stawimy czoła promieniom, nieustraszeni i odważni, na ziemi, gdzie przelewamy krew, ponownie zakwitną kwiaty prawdziwej nadziei”⁵ (Rhapsody of Fire...). Warto dodać, iż wybraniec określa ich jako „braci Irengardu”, co może być odwołaniem do niezniszczalnej fortecy Isengard z uniwersum Johna Ronalda Reuela Tolkiena sugerującym niezłomność i siłę wojowników⁶.

Kolejnym zespołem, który w swojej twórczości wykorzystuje motywy z *heroic fantasy* jest Agnus McSix. Już sam tytuł piosenki *Sixcalibur* stanowi nawiązanie do Excalibura – niezwykłego miecza z legend arturiańskich, który miał być niezniszczalny i czynić swojego posiadacza odpornym na rany. Władac mógł nim jedynie człowiek o dobrym sercu⁷. Osobą mówiącą w piosence jest wojownik, który dzierży legendarny miecz Sixcalibur, co świadczy o tym, że reprezentuje on „dobro”. Moc tego magicznego przedmiotu ma za sobą niezwykłą legendę: „Tysiące wieków temu arcydemon Seebulon został wygnany na wieczność przez ostrze wykute, by zwyciężyć”⁸ (Agnus McSix...). Obecność fantastycznych stworów świadczy o tym, że wydarzenia mają miejsce w fikcyjnym uniwersum, a jego nadzwyczajna moc, podobnie jak w przypadku Excalibura, zapewnia wojownikowi niezwykłą moc. Osoba mówiąca w wierszu wspomina również o tym, że gdy dzierży w dłoniach cudowny miecz, czuje płynącą z niego magiczną moc, dzięki której bez trudu pokonuje wrogie trolle. Z każdym pokonanym wrogiem Sixcalibur staje się coraz bardziej potężną bronią. W piosence występuje zatem charakterystyczny dla *heroic fantasy* motyw magicznego artefaktu, który daje posiadaczowi nadludzką siłę.

Podobną tematykę podejmuje także zespół Blind Guardian w piosence *Time Stands Still*. Jej tekst stanowi czytelne nawiązanie do powieści *Silmarillion* Tolkiena. Osobą mówiącą w piosence jest elf Fingolfin – syn Najwyższego Króla Noldorów, który po objęciu tronu, widząc klęskę swoich oddziałów, samotnie

⁵ “Together we’ll face the flames fearless and brave On the grass where blood we’ll shed Flowers of real hope will bud again” (tłumaczenie własne).

⁶ Wątek fortecy występuje m.in. w powieści Tolkiena pt. *Dwie wieże* (zob. Tolkien 2018).

⁷ O historii niezwykłego miecza można przeczytać w *Legendach o królu Arturze* (zob. Undset 2002).

⁸ “A thousand centuries ago arch demon Seebulon Had been banned for eternal times to come By the blade forged to prevail” (tłumaczenie własne).

stawił czoła Władcy Ciemności uciskającemu wszystkie rasy i krzewiącemu zło w całym Śródziemiu. Swój bohaterski czyn przypłacił śmiercią⁹. Fingolfin wyraża wściekłość oraz przerażenie złem, jakie całej krainie wyrządził okrutny Morgoth. Elf postanawia stawić czoła największemu wrogowi, mimo że nawet natura mu nie sprzyja: dookoła panuje ciemność, która sugeruje tryumf zła. Wyzywa Władcę Ciemności na pojedynek, nazywając go tchórzem. Mimo że musi stawić mu czoła samotnie, nie traci ducha walki, wykazując się ogromną odwagą. W piosence pojawiają się także partie wykonywane przez chór, który wspiera bohatera w jego decyzji, chociaż wie, że ten waleczny czyn zakończy się jego śmiercią. Fingolfin zostaje porównany do lśniącej gwiazdy, która potrafi rozproszyć ciemności oraz podjąć walkę ze swoim przeznaczeniem. Niestety walkę wygrywiają siły zła, a król elfów zostaje zmiażdżony i ponosi klęskę. Mimo to chór sugeruje, że elf tak naprawdę odniósł moralne zwycięstwo. Podobnie jak w przypadku piosenki *Warrior of Ice*, zostaje podkreślone, iż czyny wojownika będą trwałe przekazywane kolejnym pokoleniom: „Król Elfów połamany. Potyka się i upada. Najdumniejszy i najmężniejszy. Jego duch przetrwa. Chwała naszemu królowi”¹⁰ (Blind Guardian...). Historia Fingolfinina przypomina postępowanie średniowiecznych rycerzy, którzy nierzadko zdawali sobie sprawę z tego, że wyruszają na pewną śmierć, lecz nie żalowali tego i ginęli z honorem.

Inną interesującą piosenką jest również *Chasing the Dragon* zespołu Dream Evil. Jak wskazuje tytuł, opowiada ona o wyprawie dzielnego wojownika w celu pokonania smoka. Pojawiają się element grozy wyrażony w naturze. Za sprawą niebezpiecznej istoty następuje zaćmienie słońca sugerujące zwycięstwo zła. Podkreśla również swoją niezłomność: „Więc wyruszyłem sam, nie odróżniając dobra od zła. Aby walczyć ze złym. Moje serce wykute jest z kamienia”¹¹ (Dream Evil...). Wojownik zaznacza również, że jest to jego własna bitwa, którą musi zwyciężyć. Zostaje wprowadzony także wątek czarodzieja, który spoglądając w kryształową kulę, odkrywa, że bohater jest wybrańcem. Podczas wyprawy bohaterowi przeszkadzają złe demony, które zwiastują mu śmierć w walce ze smokiem, lecz wojownik nie zamierza się poddać. W piosence pojawia się również partia wykonywana przez chór – zapewne są to głosy rycerzy, którzy odważnie ścigali smoka, zawierając się bogom, lecz wielu z nich podczas tej wyprawy musiało przelać swoją krew. Wojownik wspomina także, iż był świadkiem śmierci, którą sam król poniósł podczas starcia ze smokiem. Wie, że jedyny sposób, by pomścić śmierć odważnego władcy, jest zamordowanie smoka mieczem.

⁹ Historia Fingolfinina oraz jego rodu została opisana w powieści pt. *Silmarillion* (zob. Tolkien 2022).

¹⁰ “The Elvenking’s broken He stumbles and falls The most proud and most valiant His spirit survives” (tłumaczenie własne).

¹¹ “So I set out alone, not knowing right from wrong To fight the evil one, my heart is made out of stone” (tłumaczenie własne).

Nieco inną koncepcję *heroic fantasy* proponuje zespół Visigoth w tekście piosenki *Steel and Silver*. Nawiązuje ona do serii *Wiedźmin* Andrzeja Sapkowskiego będącej polemiką ze schematem *heroic fantasy*¹². Sam tytuł jest odwołaniem do mieczy Geralta – stalowy miecz służył do walki z ludźmi, a srebrny z potworami. Wiedźmin w twierdzy Kaer Morhen jest ciągle nawiedzany przez cienie przeszłości dawnego życia, którego już nie pamięta. Zdaje sobie sprawę, że przyjął nową tożsamość. Od teraz jest wiedźminem i ma w swoim życiu nowy cel. Otrzymał od życia nową misję, którą musi wykonać: „Biały Wilk, Vatt’Ghern, Rzeźnik, tak mnie zwą. Jestem bestią, której bestie będą się bać”¹³ (Visigoth...). W ten sposób wskazuje na to, że jest mutantem, a jego przeznaczeniem jest walka z potworami. Zaznacza też, że zawsze będzie kierować się zasadami wiedźmińskiego kodeksu. Istotną rolę w tej piosence odgrywa motyw podróży, gdyż sugeruje on, iż wiedźmin nie może znaleźć swojego miejsca na świecie. Wspomina także, że widzi, jak kapłani prześladowają innych nie ludzi, ukazując swoją hipokryzję i bestialstwo. Dręczą go także wizje Dzikiego Gonu – elfickich wojowników niosących widmo wiecznej zimy, władających czarną magią, z którymi będzie musiał stoczyć walkę. Geralt jest nieustraszony, stale męźnie prze naprzód, czując się odpowiednio przygotowany na to starcie. W tej piosence Wiedźmin nie został przedstawiony jako niezwyciężony heros, który pełen zapału rusza do walki z wrogiem. Piosenka przedstawia go także jako osobę czującą ludzkie emocje, takie jak zwątpienie czy niepewność, lecz z pomocą siły swojego ducha udaje mu się przezwyciężyć wszelkie przeciwności losu.

Jak można zauważyć w analizowanych przykładach, twórcy piosenek *powermetalowych* często sięgają do motywów charakterystycznych dla literatury fantastycznej, szczególnie koncepcji *heroic fantasy*, kreując obraz stereotypowych mężczyzn odznaczających się męstwem. Sięgając do tradycji starożytnej, wskazują na to, że jest to cecha przypisywana jednej płci. Wprowadzani bohaterowie zostają przedstawieni jako nieustraszeni wojownicy, którzy, reprezentując „dobro”, walczą za pomocą miecza. Nierzadko posiadają również niezwykle artefakty dające im niezwykłą moc. Stawiają czoła niezwykłym istotom: smokom, demonom czy trollom i bardzo często są wybrańcami, których misją jest dokonanie niezwykłych czynów. Fikcyjny świat, w którym rozgrywają się wydarzenia, staje się jedynie tłem wydarzeń podkreślającym ich nieustraszeność oraz kreującym nastrojowość grozy. Nierzadko są oni również znakomitymi przywódcami prowadzącymi innych do zwycięstwa. Interesującym zabiegiem jest wprowadzanie partii tekstu wykonywanych przez chór, który zapowiada, że nawet po śmierci legenda o ich walecznych czynach będzie trwać.

Kreacja postaci „męskiego” mężczyzny w tekstach piosenek *powermetalowych* ma związek z wyznawanymi przez subkulturę *metalheads* wartościami, takimi jak odwaga, pewność siebie, bunt czy agresja, tradycyjnie przypisywanym

¹² O przygodach i właściwościach niezwykłych mieczy wiedźmina można przeczytać m.in. w *Wiedźminie* A. Sapkowskiego (1993).

¹³ “White Wolf, Vatt’Ghern, Butcher they call me I am the beast the beasts will fear” (tłumaczenie własne).

mężczyznom. Sposób wykonywania muzyki, a także śpiewu, charakterystyczny dla tego podgatunku, doskonale wpisuje się w konwencję obrazowaną przez *heroic fantasy*, docierając do społeczności fanów, którą w głównej mierze stanowią mężczyźni. Zespoły wykonujące *power metal* przedstawiają tradycyjny ideał męskości związany z męstwem, niezłomnością, dominacją, kultem siły fizycznej oraz odrzuceniem słabości i wrażliwości, który można było zaobserwować już w starożytnej filozofii platońskiej bądź w mitologii greckiej. Nie jest on możliwy do osiągnięcia, podobnie jak w grach komputerowych czy literaturze *heroic fantasy*, dlatego męski odbiorca ma możliwość utożsamienia się ze stereotypowym „męskim” mężczyzną poprzez projekcję wyobrażeń.

Problem, który może wynikać z wprowadzania obrazu tradycyjnego „męskiego” mężczyzny do tekstów piosenek *powermetalowych*, ukazującego go nierzadko jako człowieka wręcz pozbawionego wszelkich słabości, to utrwalanie we współczesnej kulturze wizerunku mężczyzny jako agresywnego buntownika, który nie odczuwa lęku, ucieka się do przemocy i musi zdominować wszelkie słabsze istoty. Obecnie konstrukt tradycyjnej męskości jest postrzegany jako szkodliwy ze względu na to, iż utrwała on w umysłach mężczyzn nierealny obraz ideału, do którego próbują oni dążyć, nierzadko ukrywając własne uczucia oraz słabości. Mężczyzna według koncepcji kultury europejskiej XXI w. „jest przyjacielem i partnerem, aktywnie angażującym się w życie rodzinne. Nie musi wciąż potwierdzać swej męskości. Może realizować prawdziwe, osobiste potrzeby, a jego dewizą nie jest już tylko w wielu wypadkach niszcząca chęć dominacji” (Goldberg 2000: 13). Warto jednak podkreślić, że jednocześnie w piosenkach zostaje zaznaczony fikcyjny charakter przedstawionych zdarzeń, co sugeruje, iż nie należy odnosić ich do rzeczywistości. Dodatkowo poprzez intertekstualność wyrażoną w czytelnych inspiracjach literaturą fantastyczną – powieściami Tolkiena bądź Sapkowskiego – twórcy zachęcają odbiorców do kontaktu z literaturą fantastyczną.

Bibliografia

- Agnus McSix, *Sixcalibur*, <https://genius.com/Angus-mcsix-sixcalibur-lyrics> (dostęp: 25.04.2023).
- Arystoteles, 1956, *Etyka nikomachejska*, tłum. D. Gromska, Warszawa.
- Blind Guardian, *Time Stands Still*, <https://genius.com/Blind-guardian-time-stands-still-at-the-iron-hill-lyrics> (dostęp: 25.04.2023).
- Bourdieu P., 2004, *Męska dominacja*, tłum. L. Kopciwicz, Warszawa.
- Czyżak K., 2021, *Rozwój filmowych adaptacji komiksów – „kino superbohaterskie” jako gatunek*, „Images. The International Journal of European Film, Performing Arts and Audiovisual Communications”, t. 28, nr 37.
- Dream Evil, *Chasing the Dragon*, <https://genius.com/Dream-evil-chasing-the-dragon-lyrics> (dostęp: 25.04.2023).
- Genette G., 1992, *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia* [w:] *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*, red. H. Markiewicz, tłum. A. Milecki, t. 4, cz. 2, Kraków.
- Głowiński M., 1992, *Poetyka i okolice*, Warszawa.
- Goldberg H., 2000, *Wrażliwy macho: mężczyzna 2000*, tłum. P. Kołyszko, Warszawa.

- Górecki P., 2017, *Wokół męskości jako projektu etycznego. Zarys sytuacji filozoficznej i społecznej*, „Ethics in Progress”, t. 8, nr 2.
- Hadżajlić H., 2018, *Heavy Metal and Globalization*, „AM Journal of Art and Media Studies”, nr 17.
- Kostecka K., 2022, *Theomachoi. Herosi dawnych czasów w świecie herosów Iliady i Odysei*, „Meander”, t. 77.
- Machowski A., 2015, *Cnota męstwa – od sprawności militarnej do obywatelskiej. Wkład myśli św. Tomasa z Akwinu w przejście od ideału wojownika do ideału męznego uczestnika życia społecznego* [w:] *Męstwo i długomyślność jako sprawności moralne w wychowaniu*, red. I. Jazukiewicz, Szczecin, s. 101–120.
- Niewiadomski A., 1984, *Fantasy*, „Fantastyka”, nr 9.
- Niewiadomski A., Smuszkiewicz A., 1990, *Leksykon polskiej literatury fantastycznonaukowej*, Poznań.
- Paradowski J., 1992, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Londyn.
- Phillips W., Cogan B., 2009, *Encyclopedia of Heavy Metal Music*, Londyn.
- Pieśń o Rolandzie*, 1932, tłum. T. Boy-Żeleński, Warszawa.
- Platon, 2003, *Państwo*, tłum. W. Witwicki, Kęty.
- Prósnowski P., Ranachowska J., 2014, *Męskość na waszych ekranach: konstrukty mężczyzn i ich seksualności w komputerowych grach fabularnych, filmach i reklamach*, „Ars Educandi”, nr 11.
- Rhapsody of fire, *Warrior of Ice*, <https://genius.com/Rhapsody-of-fire-warrior-of-ice-lyrics> (dostęp: 25.04.2023).
- Sapkowski A., 1993, *Wiedźmin. Ostatnie życzenie*, Warszawa.
- Serafin E., 2019, *Wzorec kobiecości w baśniach ludowych XIX–XX wieku (na przykładzie adaptacji wątku T 530 Szklana Góra)* [w:] *Przemiany dyskursu emancypacyjnego kobiet*, seria I, *Perspektywa środkowoeuropejska*, red. A. Janicka, C. Fournier Kiss, M. Bracka, Białystok.
- Skórski K., 2020, *The Ever-Evolving Maze – The Analysis of Metal Genres*, „Rocznik Komparatystyczny”, nr 11.
- Sławiński J., 1988, *Intertekstualność* [w:] *Słownik terminów literackich*, red. T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, Wrocław.
- Stašová G., Vrzal M., Nenadalová J., 2022, *A Man Behind Everything? Motivational Sources of Metal Listening Among Female Audiences*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia De Cultura”, nr 14(3).
- Stasiewicz P., 2016, *Między światami. Intertekstualność i postmodernizm w literaturze fantasy*, Białystok.
- Tolkien J.R.R., 2018, *Dwie wieże. Władca Pierścieni*, t. 2, tłum. M. Skibniewska, Poznań.
- Tolkien J.R.R., 2022, *Silmarillion*, tłum. M. Skibniewska, Poznań.
- Trębicki G., 2007, *Fantasy. Ewolucja gatunku*, Kraków.
- Unset S., 2002, *Legenda o królu Arturze*, tłum. B. Kulesza-Damaziak, Warszawa.
- Visigoth, *Steel and Silver*, <https://genius.com/Visigoth-steel-and-silver-lyrics>, b.s. (dostęp: 25.04.2023).
- Wasilewska-Chmura M., 2011, *Przestrzeń intermedialna literatury i muzyki. Muzyka jako model i tworzywo w szwedzkiej poezji późnego modernizmu i neoawangardy*, Kraków.
- Weinstein D., 2000, *Heavy Metal: The Music and Its Culture*, Cambridge.

**Defeat the dragon and claim Sixcalibur – the image of the masculinity
in selected power metal song's lyrics
(based on the conventions characteristic of the heroic fantasy subgenre)**

The main aim of the article is to present the way of depicting the theme of masculinity and bravery in lyrics of power metal songs, through references to heroic fantasy literature. The authoress shows how the perception of the concept of courage has changed over the centuries. She also characterizes specific elements that characterize heroic fantasy. Based on the analysis of selected examples of power metal song lyrics, she shows how metal bands refer to heroic fantasy and how it helps with placing the theme of bravery in their songs. The article also shows the phenomenon of intertextuality, related to this aspect.

Key words: masculinity, power metal, heroic fantasy, intertextuality